

*Віктор Іванович Сусак, к.с.н.,
доцент кафедри історії та
теорії соціології
Львівський національний
університет імені Івана Франка
vi.susak@gmail.com*

ОБҐРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕМУ
Концепція регіоналізму як пізнавального підходу до пояснення
макроструктурних соціальних взаємодій*

Актуальність дослідження.

Серед існуючих в сучасній соціології теоретичних підходів до дослідження макросоціальних процесів й надалі є брак таких, що фокусуються на питанні формування та функціонування регіональних спільнот □ феномену макроструктурних соціальних взаємодій, які є результатом комплексного впливу фізичного/ географічного простору та історико-культурних, політичних, соціальних й економічних чинників. З іншого боку, у вимірах практичної соціології інтерес науковців до проблем регіоналізму є активним: постійно публікується значна кількість емпіричних розвідок стосовно регіоналізму у тому чи іншому соціальному контексті. Таким чином спостерігаємо дисонанс між рівнем соціологічного теоретичного забезпечення поняття “регіоналізм” та інтенсивністю його практичного використання. Результатом цього є повторювані приклади емпіричних або нормативних узагальнень про природу регіоналізму та особливості його впливу на ті чи інші аспекти функціонування соціуму, які не отримали необхідного теоретичного обґрунтування. За таких обставин залишається проблематичним питання адекватності інтерпретацій “регіону” та “регіоналізму”, представлених в опублікованих емпірично- та нормативно-орієнтованих моделях, реальним проявам феноменів регіону та регіоналізму, які пояснюються такими моделями.

* Науковий консультант дослідження: проф., д.с.н. О. Д. Куценко, завідувач кафедрою соціальних структур та соціальних відносин факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Зазначений вище брак належного теоретичного забезпечення відбивається у двох основних пізнавальних проблемах-питаннях:

- як моделювати регіональну структуру країни / нації / мегарегіону;
- як враховувати можливий вплив регіонів на функціонування й розвиток соціальних відносин на рівні країни / нації / мегарегіону.

Наочним підтвердженням недостатньої репрезентативності соціологічних студій регіоналізму у порівнянні до інших гуманітарних, соціальних та природничих досліджень є результати здійсненого автором контент-аналізу бази даних наукових періодичних видань EBSCO, представлені нижче.

**Результати контент-аналізу бази даних наукових періодичних видань
EBSCO (Academic Search Premier)
за ключовими словами “Regionalism OR Regionalization”
(публікації за 2006-2012 рр.)**

<i>СФЕРИ Й НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ</i>	<i>NN</i>	<i>%%</i>
МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА Й ЕКОНОМІКА		
Міжнародні відносини (політика й право), політичні реалії глобалізації)	214	17,3
Міжнародні відносини (економіка), економічні реалії глобалізації	167	13,5
<i>Усього:</i>	<i>381</i>	<i>30,9</i>
ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА Й ЕКОНОМІКА		
Внутрішня політика	147	11,9
Внутрішня економіка	66	5,3
<i>Усього:</i>	<i>213</i>	<i>17,3</i>
СОЦІАЛЬНІ НАУКИ Й ОСВІТА		
Соціологія, соціальна психологія	39	3,2
Освіта	34	2,8
Соціальна робота й соціальний захист	8	0,6
Планування й розвиток міст і сіл, менеджмент й розвиток громад	46	3,7
<i>Усього:</i>	<i>127</i>	<i>10,3</i>
ГУМАНІТАРНІ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ СТУДІЇ		
Соціальна антропологія, культурологія, етнографія, етнологія, мовознавство	77	6,2
Студії націоналізму	27	2,2
Історичні дослідження	73	5,9
Релігієзнавчі студії	18	1,5
Археологія	5	0,4
Архітектура, мистецтво, музика, журналізм та література	57	4,6
<i>Усього:</i>	<i>257</i>	<i>20,8</i>

<i>СФЕРИ Й НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ</i>	<i>NN</i>	<i>%%</i>
МЕДИЦИНА Й ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я, СПОРТ Й ТУРИЗМ		
Медицина й охорона здоров'я	106	8,6
Спорт й туризм	8	0,6
<i>Усього:</i>	<i>114</i>	<i>9,2</i>
ПРИРОДНИЧІ НАУКИ		
Географія й геологія	30	2,4
Екологія, дослідження довкілля	36	2,9
Метеорологія, кліматологія	26	2,1
Біологія й зоологія	35	2,8
Наука й технології	15	1,2
<i>Усього:</i>	<i>142</i>	<i>11,5</i>
<i>ЗАГАЛОМ:</i>	<i>1234</i>	<i>100,0</i>

За цими даними ми бачимо, що найчастіше тема регіоналізму дискутувалась в контексті міжнародних відносин (30,9%), на другому місці – гуманітарні та мистецтвознавчі студії (20,8%), на третьому – дослідження внутрішньої політики та економіки (17,3%). Дослідження у сфері соціальних наук та освіти – на четвертому місці (10,3%), в рамках яких соціологія разом зі соціальною психологією є представленими 3,2%, що є менше, ніж, скажімо, медицина й охорона здоров'я (8,6%), соціальна антропологія, культурологія, етнографія, етнологія, мовознавство (6,2%), історичні дослідження (5,9%), архітектура, мистецтво, музика, журналізм та література (4,6%), планування й розвиток міст і сіл, менеджмент й розвиток громад (3,7%).

Проблема браку належного теоретичного забезпечення, що пройшло необхідну емпіричну апробацію, є особливо виразною в контексті дослідження регіоналізму в сьогочасному українському суспільстві. Тут науковці як правило оперують результатами сучасного адміністративно-територіального поділу України на 24 області, АР Крим, м. Київ, м. Севастополь. В рамках такого підходу аналітичне структурування макрорегіонів найчастіше відбувається за принципом “Центр-Захід-Схід-Південь”¹, тобто виокремлюються чотири основних

¹ З наступним розподілом за регіонами: *Центр* (Вінницька, Житомирська, Кіровоградська, Київська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ); *Захід* (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області); *Схід* (Харківська, Донецька, Луганська області); *Південь*

макрорегіони, принципові відмінності між якими припускаються робочими гіпотезами у тому чи іншому дослідницькому контексті. Виникають запитання: “Чому чотири регіони? Чому саме такі регіони?” Адже картина може бути й складнішою. Наприклад, у березні 2010 року ми провели загальноукраїнське опитування (n=2000 респ.), в якому було наступне запитання:

**Люди мають різні думки з приводу тих зв’язків, які Україна повинна мати з Росією.
Деякі доводять, що Україна і Росія повинні бути повністю окремими самостійними державами.
Вони займатимуть позицію 1 на цій шкалі.
Інші думають, що Україна і Росія мають бути однією країною,
і вони займатимуть позицію 7.**

Україна і Росія мають бути повністю відокремленими	Україна і Росія мають бути однією країною
1 2 3 4 5 6 7	

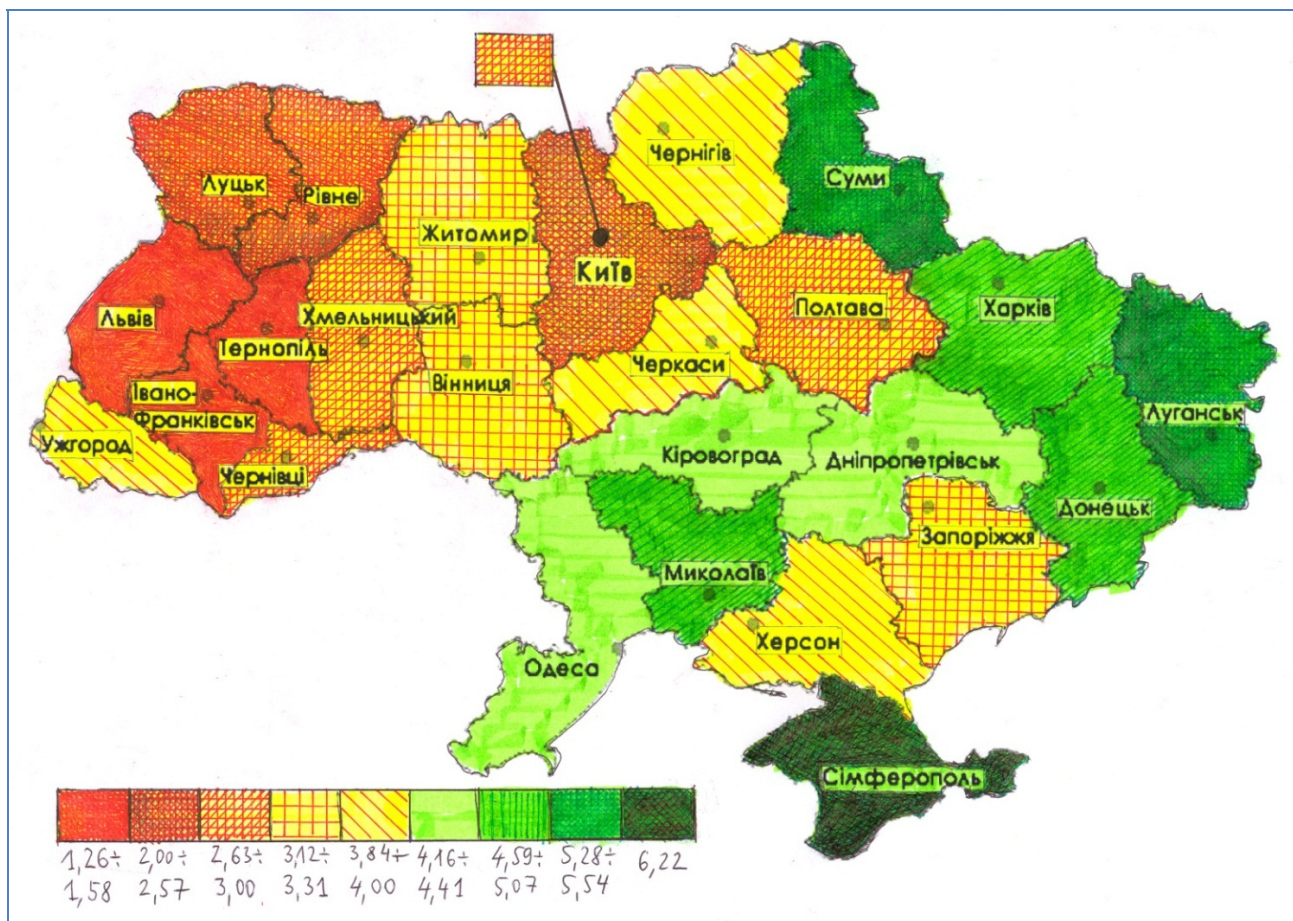
Розподіл у відповідях респондентів аналізувався у форматі обчислення середнього на зазначеній шкалі.

Середнє в проміжку від 1 до 4 означає, що респонденти вважають, що Україна і Росія мають бути тою чи іншою мірою окремо.

Середнє в проміжку від 4 до 7 означає, що респонденти вважають, що Україна і Росія мають бути тою чи іншою мірою разом.

Результати розподілу середнього, отриманого за шкалою вимірювання, між областями представлено на карті нижче (див. Рисунок 1). Наприклад, Херсонська область на Півдні має такі самі характеристики за даним індикатором, як Закарпатська на Заході та Черкаська й Чернігівська в Центрі; Запорізька на Півдні – такі самі, як Вінницька й Житомирська в Центрі; Волинська та Рівненська на Заході – такі самі, як Київська в Центрі; Сумська в Центрі – такі самі, як Луганська на Сході тощо. Ці та інші емпіричні факти ставлять під сумнів способи регіоналізації українського суспільства, які практично застосовуються як в емпіричних дослідженнях, так і в поширених теоретичних узагальненнях й нормативних документах.

Рисунок 1. Уявлення жителів областей України про зв'язки, які Україна повинна мати з Росією, 2010 р., n=2000, середні значення ($1 < I < 7$)

Таким чином, наукову проблему, яка потребує розв'язання, ми бачимо у відсутності теоретичного соціологічного обґрунтування концептів регіону, регіоналізації та пізнавального підходу регіоналізму, які *де-факто* широко застосовуються в науковій й публіцистичній літературі та в політичному дискурсі. Брак належного соціологічного теоретичного обґрунтування унеможливорює коректне моделювання як регіональної структури суспільства, її динаміки, так і моделювання впливу приналежності до того чи іншого регіону на соціальну поведінку, макроструктурні взаємодії та соціальні відносини в суспільстві.

Для розв'язання наукової проблеми ми формулюємо наступні мету та завдання дослідження.

Мета дослідження. Розробка концепції регіоналізму як пізнавального соціологічного підходу до пояснення макроструктурних соціальних взаємодій та емпірична апробація зазначеного підходу шляхом розкриття регіональної

структури сучасного українського суспільства та інтерпретації соціальних відносин, пов'язаних з цією структурою.

Завдання дослідження.

1. Здійснити порівняльний аналіз різних теоретичних підходів до дослідження макроструктурних соціальних взаємодій та на підставі їх досягнень обґрунтувати концепцію “регіоналізму”.

2. Виконати порівняльний аналіз теоретичної інтерпретації понять “регіон”, “регіоналізм” та інших концептів в природничих, гуманітарних й соціальних науках та дослідити застосування цих інтерпретацій в суспільно-політичних та наукових практиках. Визначити типологію концептуалізацій регіоналізму як прояву макроструктурних взаємодій.

3. Встановити співвідношення глобалізації та регіоналізації як трендів у функціонуванні сучасних соціумів.

4. Представити базові теоретичні принципи, основні й суміжні поняття та категорії регіоналізму як пізнавального підходу в контексті соціологічного дослідження макросоціальних взаємодій та розробити ключові положення практичного застосування цього підходу.

5. Виконати концептуалізацію можливого впливу регіонів на функціонування й розвиток соціальних відносин на рівні країни / нації / мегарегіону, а також особливостей взаємодії між регіонами.

6. Визначити багатоскладові виміри регіоналізму в макроструктурних соціальних взаємодіях: виміри фізичного (географічного) простору; виміри культури; історичні, генетичні виміри; соціальні, економічні, політичні виміри.

7. Опрацювати теоретико-методологічні підходи щодо моделювання регіональної структури соціальних відносин в країні / нації / мегарегіоні.

8. Розробити методи, дослідницькі запитання, гіпотези, системи змінних характеристик, за допомогою яких відбуватиметься оцінювання пізнавального потенціалу концепції регіоналізму до пояснення відмінностей у макроструктурних соціальних взаємодіях на прикладі сучасного українського суспільства.

9. Встановити пізнавальний потенціал концепції регіоналізму до пояснення відмінностей у макроструктурних соціальних взаємодіях.

Об'єкт дослідження – концепція регіоналізму в контексті макроструктурних соціальних взаємодій.

Предмет дослідження – пізнавальний потенціал концепції регіоналізму у поясненні макроструктурних соціальних взаємодій.

Основні процедури дослідження.

Початком нашого дослідження є реферативний огляд існуючих підходів щодо вивчення макроструктурних соціальних взаємодій (економіко-політичний, соціокультурний, діяльнісний та інші підходи) із розкриттям їхніх принципових кутів зору на досліджуване явище. Це дозволить нам виявити те, що залишилося нерозв'язаним, і що може забезпечити доцільність розвитку регіоналізму як пізнавального підходу, який доповнює існуючі підходи та пояснює регіональні виміри макроструктурних взаємодій.

Важливим завданням буде розробка базових понять дослідження, зокрема, таких основних змістоутворюючих понять, як “*region*” та “*регіоналізм*” як позначень ймовірних чинників, що пояснюють взаємодії людей (їхню поведінку та практики) на макроструктурному рівні. Передуватиме цьому порівняльний аналіз вже існуючих інтерпретацій у різних гуманітарних, соціальних та природничих науках із акцентом на особливостях соціологічного підходу до досліджуваних явищ. В цьому дослідницькому контексті ми виконаємо систематизацію підходів – географічного, біологічного, політико-правового, соціокультурного, економічного тощо. Також ми відслідкуємо еволюцію відповідних теоретичних інтерпретацій та те, як вони застосовувалися в суспільно-політичних й наукових практиках. Окрему увагу ми приділимо аналізу співвідношення глобалізації та регіоналізації як трендів у функціонуванні сучасних суспільств.

Властивості **регіоналізму як пізнавального підходу** до інтерпретації макроструктурних соціальних взаємодій ми розкриємо, насамперед, через:

а) визначення **базових теоретичних принципів** (аксіом, концептуальних тверджень про фундаментальні властивості досліджуваного явища, на які слід орієнтуватись у процесі пізнання);

б) опрацювання **основних та суміжних понять та категорій**, які описують ці фундаментальні властивості;

в) формулювання **ключових положень практичного застосування** цього підходу, тобто що можна сказати досліднику на предмет того, як можна втілити цей підхід при пошукові відповідей на конкретні дослідницькі запитання, зокрема, які специфічні методи дослідження можна застосовувати в рамках цього підходу.

Опрацювання концепції регіоналізму як пізнавального підходу, як своєрідного теоретичного розуміння явищ і процесів у суспільстві на макросоціальному рівні, ми виконаємо із врахуванням його основних взаємопов'язаних вимірів:

- виміри фізичного (географічного) простору;
- виміри культури;
- історичні, генетичні виміри;
- соціальні виміри;
- економічні виміри;
- політичні виміри.

При розробці конкретних моделей регіоналізму ми закладатимемо співвідношення між зазначеними вище вимірами, прораховуючи ймовірний ступінь включеності того чи іншого виміру до проєктованої моделі регіоналізму. Ця включеність для різних вимірів може мати різний ступінь, а тому при проєктуванні регіональної структури країни / нації / мегарегіону ми будемо виконувати **багатовимірне соціологічне моделювання** із опертям на відповідні теоретико-методологічні підходи.

Теоретико-методологічні засади дослідження.

Для теоретичного обґрунтування регіоналізму ми використаємо концепцію Ст. Роккана про “точки затвердіння” в процесі розвитку європейських суспільств

та про значення “поясів міст” в цьому контексті. Ми також застосуємо евристичний потенціал теорії А. Етціоні про спільноти, як “цілісні феномени, що саморозвиваються”, та концепції А. Лейпхарта про “багатоскладове суспільство”. В рамках нашого дослідження ми плануємо здійснити апробацію теорії С. Хантінгтона про релігійно-цивілізаційні розколи в контексті процесів регіоналізації в сучасній Європі. Ми також плануємо використати результати сучасних досліджень в Європейському Союзі та північній Америці (див. *Додаток І*), які містять корисний науковий досвід для соціологічного моделювання регіоналізму в сучасній Україні. Так, підходи Дж. Гарро та К. Вударда заслуговують на увагу в контексті моделювання транскордонних макрорегіонів (наприклад, Карпатський єврорегіон). При цьому враховується комплексна взаємодія історичних та сучасних чинників формування таких макрорегіонів. Ієрархізоване моделювання регіоналізму, проведене Л. Смірнягіним, ґрунтується на гнучкій системі критеріїв осмислення та розмежування регіонів і враховує різноконтекстний вплив соціально-політичних, економічних та історико-культурних чинників формування макроструктурних суспільних взаємодій. Концепцію Л. Смірнягіна із визначення модусу окремих регіонів у порівнянні до інших слід враховувати в рамках визначення можливих впливів регіонів на функціонування й розвиток макроструктурних соціальних відносин в сучасному українському суспільстві. Здобутки Д. Чінні та Дж. Гімпела є якісним креативом для моделювання регіоналізму в сучасній Україні з опертям на характеристики її адміністративних районів.

В контексті концептуалізації можливих впливів регіонів на функціонування соціальних відносин в країні / нації / мегареґіоні, а також в рамках моделювання особливостей взаємодії регіонів, ми враховуватимемо можливість застосування *примордіалістського, інструменталістського або конструктивістського* підходів.² Примордіалізм передбачає детермінацію тривалих в часі історико-культурних та географічних чинників, завдяки яким регіони сприймаються як щось, що є давно сформованим і природнім. На цій основі концептуалізується

²Primordialism, Instrumentalism, and Constructivism // Доступно на:

<http://analytichorizon.blogspot.com/2010/04/primordialism-instrumentalism-and.html>

“традиційний регіоналізм”, який моделює стійкі в часі впливи регіонів на культурне, економічне чи суспільно-політичне життя країни / нації / мегарегіону, а також особливості взаємодії між цими регіонами. Інструменталізм, на противагу примордіалізму, моделює чинники, що формують регіони, як гнучкі та динамічні в часі системи. При цьому виникнення та особливості функціонування регіонів пояснюються не стільки як результат впливу фундаментальних довготривалих факторів, скільки як наслідок дії чинників, які є швидкоплинними, а часом й імпульсивними, ґрунтованими на емоційних поривах представників спільнот, що заселяють ті чи інші географічні простори. Відповідно, вплив регіонів на соціальну взаємодію в певній країні / нації, мегарегіоні може бути дуже різним, а відносини між регіонами – конфліктними. Конструктивізм, також як і примордіалізм, передбачає існування низки факторів формування того чи іншого регіону, які є сталими в часі та просторі, однак з оговоркою на їхню змінюваність. Деякі фактори за певних обставин можуть активізуватись, силою своєї пасіонарності зменшити дію інших факторів; і такі зміни мають циклічний характер. Конструктивізм з методологічної точки зору є комбінацією примордіалізму та інструменталізму. У відповідності до такого підходу впливи регіонів на функціонування країни / нації / мегарегіону хоч і є більш-менш стійкими в часі, однак може відбуватись зміна модусу того чи іншого регіону в суспільно-політичному, економічному чи культурному житті суспільства. За несприятливих умов регіон, який був в минулому “ядром” суспільного розвитку, може стати депресивним. Інструменталізм та конструктивізм є гносеологічною основою концепції **“нового регіоналізму”**, в якій розвинуто сучасні уявлення про регіон. Останній стає впливовим суб’єктом формування країни / нації / мегарегіону не стільки завдяки дії певних об’єктивних та протяжних в часі факторів, скільки завдяки цілескерованим устремлінням й діям його жителів, що артикуються й виконуються за тих чи інших суспільно-політичних обставин.

В рамках “нового регіоналізму” науковці здійснили різноманітні концептуальні інтерпретації макроструктурних соціальних взаємодій, прикладами яких є, так звані, підприємницький регіоналізм, експериментальний регіоналізм,

техно-регіоналізм, спагетті-регіоналізм, м'який регіоналізм тощо. Серед таких інтерпретацій на окрему увагу заслуговують концепти “місто-регіон” та “сіті-регіоналізм”. Це пов’язане з тим, що в сучасних історичних умовах великі міста та мегаполіси мають дедалі активніший вплив на функціонування й розвиток соціальних відносин на рівні країни / нації / мегарегіону.³

Пізнавальний потенціал концепції регіоналізму до пояснення відмінностей у макроструктурних соціальних взаємодіях буде апробовано на прикладі сучасного українського суспільства. При цьому ми плануємо дати обґрунтовані відповіді на наступні дослідницькі запитання:

1. Якою є пізнавальна спроможність попередньо розроблених підходів, понять та категорій на обраному теоретичному й емпіричному полі?
2. Які макросоціальні взаємодії може пояснити регіоналізм як пізнавальний підхід? Які пізнавальні обмеження цього підходу?
3. Як в рамках реальних макроструктурних соціальних взаємодій в українському суспільстві проявили себе виміри регіоналізму, запроектовані на теоретичному рівні? Чи виявилось можливим емпірично виокремити *регіони як цілісні феномени, що саморозвиваються*; тобто чи вдалося встановити когерентність між вимірами (мережу прямих чи непрямих зв’язків між ними), яка надає можливість об’єднувати прояви макроструктурних соціальних взаємодій в певну цілісність під назвою “регіон”?
4. Як виявлені регіони співвідносяться між собою з точки зору їхньої активності, креативності, ступеня включеності у процеси формування модерної української нації в системах координат культурних, соціальних, економічних й політичних вимірів?
5. Чи емпірично виявлені регіони пояснюють відмінності у реальних макроструктурних соціальних взаємодіях у сучасному українському суспільстві? Якою мірою виявлені регіональні структури є опуклими у порівнянні до інших

³ Див. виклад позиції Міжнародного центру для дослідників імені Вудро Вільсона (м. Вашингтон, О.К.) щодо зростаючої ролі міст в 21 столітті // Доступно на: <http://www.scribd.com/doc/115925297/The-Challenges-of-the-21st-Century-City-A-Wilson-Center-Policy-Brief>

структурних чинників формування макросоціальних взаємодій, наприклад, соціально-класової, релігійної, демографічної, освітньо-кваліфікаційної структур сучасного українського суспільства?

Емпіричною основою для запланованого дослідження виступатимуть бази даних трендових кількісних соціологічних досліджень “Моніторинг українського суспільства” (ІС НАНУ), “Європейське соціальне дослідження”, “Дослідження світових цінностей”, “Дослідження європейських цінностей”, “Львів-Донецьк: соціологічний аналіз групових ідентичностей та ієрархій суспільних лояльностей” та інших.

Статистичний аналіз ймовірних зв’язків між змінними характеристиками, представленими у зазначених вище базах даних, передбачатиме, зокрема, проведення кластерного аналізу та моделювання структурними рівняннями (SEM та SiEM). В них основною латентною ознакою виступатиме “регіоналізм”, що конструюватиметься на підставі параметрів тих чи інших наборів змінних характеристик, виміряних за допомогою наперед запроєктованих шкал.

Наукова новизна дослідження.

В рамках цього дослідження буде вперше розроблено концепцію регіоналізму як пізнавального підходу до пояснення макроструктурних соціальних взаємодій, що пройде етап емпіричної апробації шляхом розкриття регіональної структури сучасного українського суспільства та інтерпретації соціальних відносин, пов’язаних з цією структурою.

Практичне значення дослідження.

Результати цього дослідження планується використати для наступних практичних потреб.

1. В рамках розробки державної програми із реформування адміністративно-територіального устрою сучасної України.
2. В рамках розробки державної програми із реформування органів місцевого самоврядування та розвитку територіальних громад в Україні.

3. В удосконаленні та проведенні вибіркового соціологічного дослідження в Україні із врахуванням фактору регіоналізму (як при конструюванні вибірки, так і у моделях, що пояснюють соціальні відносини та процеси).

4. Для викладання навчальних предметів на бакалаврському та магістерському рівнях для студентів спеціальності “Соціологія”, “Політологія”, “Культурологія” у вишах України.

Апробація проміжних результатів дослідження.

Проміжні результати дослідження пройшли апробацію під час виступів та обговорень на наступних наукових форумах.

VI міжнародний Львівський соціологічний Форум “Дискретність чи неперервність? (Ре)інституціоналізація соціології в Україні” (12 жовтня 2012 р.). Тема доповіді: “Моделювання регіоналізму в Північній Америці”.

Семінар візитуючих дослідників Інституту Кеннана Міжнародного Центру для дослідників імені Вудро Вільсона (3 травня 2012 р., м. Вашингтон, О.К., США). Тема доповіді “Концепція регіоналізму як пізнавального підходу до пояснення макроструктурних соціальних взаємодій”.

Щорічна Конвенція Асоціації із Досліджень національностей “Ціна державності: конфлікти, компроміси та видатки” (м. Нью-Йорк, 19-21 квітня 2012 р., Колумбійський університет). Тема співдоповіді разом з Оксаною Маланчук “Множинні соціальні ідентичності як модератори конфліктів в Україні?”

VII Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми розвитку соціологічної теорії: множинні модерності та простори ідентичностей” (м. Київ, 20-21 травня 2010 р., КНУ імені Тараса Шевченка). Тема доповіді: “Множинна модерність в регіонах України: спадщина СРСР, націоналізм, демократія та економічний патерналізм в свідомості жителів міст Львова та Донецька (1994-2004 рр.)”.

I Конгрес Соціологічної Асоціації України “Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей” (м. Харків, 15-17 жовтня 2009 р., ХНУ імені В.Н.Каразіна). Тема доповіді: “Патерналізм як ймовірна складова демократизації сучасного українського суспільства”.

Публікації проміжних результатів дослідження.

1. Сусак В. І. Моделювання регіоналізму в Північній Америці / В. І. Сусак // Вісник Львівського національного університету. Серія соціологічна. Випуск 7. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2013. (в друці). (0,5 д.а.)
2. Сусак В. І. Регіоналізм в контексті множинної модерності сьогочасного українського суспільства (постановка проблеми) / В. І. Сусак // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія. – 2012. – Вип. 3. – С. 46-49. (0,6 д.а.)
3. Іванкова-Стецюк О. Виклики та адаптаційні резерви полілокальних родин українських трудових мігрантів / О. Іванкова-Стецюк, Г. Селещук, В. Сусак. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України; Комісія УГКЦ у справах мігрантів, 2011. – 104 с. (Сусак В. І. є співавтором розділів “Методологія дослідження”, “Перспективи функціонування родини в умовах полілокальності: руйнування v.s. модифікація?”, висновків та рекомендацій, додатку Б “Приклад інструментарію гіпотетичного статистичного опитування членів полілокальних родин українських трудових мігрантів”. Загальний обсяг авторського тексту Сусака В. І. – 0,7 д. а.)
4. Сусак В. І. До питання конструювання показників модерності в контексті реалій сьогочасного українського суспільства. / В. І. Сусак // Вісник Львівського національного університету. Серія соціологічна. Випуск 5. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2011. – С. 10-16. (0,4 д.а.)
5. Сусак В. І. Політичні преференції жителів Львова, Донецька, Києва, Житомира та Херсона: поляризація чи розмаїття? / В. І. Сусак // Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. Том. 16. Випуск 10. Серія: Соціологія і політичні науки. – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2011. – С. 386-396. (0,6 д.а.)

6. Сусак В. І. Патерналізм як ймовірна складова демократизації сучасного українського суспільства / В. І. Сусак // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць.* – Випуск 15. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – С. 379-381. (0,3 д. а.)

План дослідження.

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні основи дослідження регіоналізму як прояву макросоціальної взаємодії.

- 1.1. Теоретичні підходи до дослідження макроструктурних соціальних взаємодій; місце “регіоналізму” в теоретичних підходах.
- 1.2. Теоретична інтерпретація понять “регіон”, “регіоналізм” та інших концептів в природничих, гуманітарних та соціальних дослідженнях, застосування цих інтерпретацій в суспільно-політичних та наукових практиках. Типологія концептуалізацій регіоналізму як прояву макроструктурних взаємодій.
- 1.3. Співвідношення глобалізації та регіоналізації як трендів у функціонуванні сучасних соціумів.

Висновки за Розділом 1.

Розділ 2. Концепція регіоналізму як пізнавального підходу в соціологічному дослідженні макросоціальних взаємодій.

- 2.1. Базові теоретичні принципи, основні й суміжні поняття та категорії регіоналізму в контексті соціологічного дослідження макросоціальних взаємодій. Ключові положення практичного застосування цього підходу.
- 2.2. Концептуалізація можливого впливу регіонів на функціонування й розвиток соціальних відносин на рівні країни / нації / мегарегіону, а також особливостей взаємодії між регіонами: “традиційний” та “новий” регіоналізм в рамках примордіалістського, інструменталістського та конструктивістського підходів.
- 2.3. Багатоскладові виміри регіоналізму в макроструктурних соціальних взаємодіях.

2.4. Теоретико-методологічні підходи щодо моделювання регіональної структури соціальних відносин в країні / нації / мегареґіоні (двохвимірне та багатовимірне моделювання; фіксовані та гнучкі критерії виокремлення та осмислення регіонів).

Висновки за Розділом 2.

Розділ 3. Пізнавальний потенціал концепції регіоналізму до пояснення макроструктурних соціальних взаємодій в сучасному українському суспільстві.

3.1. Методологія соціологічного дослідження регіоналізації простору макросоціальних взаємодій – *методи, дослідницькі запитання, гіпотези, системи змінних характеристик, за допомогою яких відбуватиметься:*

- а) виявлення регіональної структури сучасного українського суспільства;*
- б) порівняльний аналіз впливу виокремлених регіонів на функціонування й розвиток соціальних відносин в сучасному українському суспільстві, а також вивчення особливостей взаємодії між регіонами;*
- в) оцінювання пізнавального потенціалу концепції регіоналізму до пояснення відмінностей у макроструктурних соціальних взаємодіях.*

3.2. Емпірична ідентифікація регіональної структури сучасного українського суспільства.

3.3. Порівняльний аналіз емпірично ідентифікованих регіонів за економіко-політичним, соціоструктурним та культурним вимірами.

3.4. Встановлення пізнавального потенціалу концепції регіоналізму в поясненні відмінностей у макроструктурних соціальних взаємодіях.

Висновки за Розділом 3.

Висновки.

Основна література.

Алексеев В.В. Регион-этнос-культура // Россия в XX веке. Проблемы межнациональных отношений. М., 1999.

Блюменкранц М. В поисках имени и лица. Феноменология современного ландшафта / М. Блюменкранц // Вопросы философии. 2007. — №1.

Глобалізація. Регіоналізація. Регіональна політика. Хрестоматія з сучасної зарубіжної соціології регіонів / Укладачі Кононов І.Ф. (науковий редактор), Бородачов В.П., Топольськов Д.М. – Луганськ: Альма матер-Знання, 2002. – 664 с.

Горілий Анатолій. “Східняки” та “західняки” – відмінності та спільності / Анатолій Горілий. – Тернопіль: Джура, 2005. – 124 с.

Денисова Г.С. Южно-российская идентичность: факторы и ресурсы / Г.С. Денисова, А.В. Дмитриев, Л.В. Клименко. – М.: Альфа-М, 2010. – 175 с.

Заставний Ф.Д. Економічні райони України: реалії та перспективи (природно-географічні, історичні, національно-культурні, національно-політичні) / Ф.Д. Заставний. – Львів: Априорі, 2010. – 207 с.

Иванов В.Н. Социология федерализма / В.Н. Иванов. – М.: Ин-т социально-политических исследований РАН, 2004. – 300 с.

Избранные труды по теоретической и прикладной регионалистике / М.К. Петров; составитель Г.Д. Петрова, отв. редактор В.В. Черноус. – Ростов-на-Дону: изд-во СКНТС ВШ, 2003. – 143 с.

Китинг М. Новый регионализм как возможность \ \ Россия в глобальной политике. - №8, 2004. Июль-август.

Кіш Є. Регіоналізм в Центрально-Східній Європі в контексті європейської інтеграції: мрії та реалії // Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. Матеріали Міжнародної наукової конференції, Чернівці, 18-19 вересня 2000. – Чернівці, 2000.

Колер-Кох Б. Эволюция и преобразование европейского управления // МЭиМО. 2001. № 7. С. 47.

Коллонтай В. Эволюция западных концепций глобализации (статья вторая) \ \ МЭиМО. 2002. № 2.

Кононов И.Ф. Донбасс и Галичина: межрегиональное взаимодействие и изменение пространственных характеристик украинского общества // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Зб.наук.праць. – Харків: Вид-во ХНУ, 2005. – С. 276 – 287.

Ландбассо А. К вопросу о теории регионального развития // Федерализм. 1998. № 1.

Ларсен Стейн У. Моделирование Европы в логике Роккана \ \ Государство и антропопоток. - <http://www.antropotok.archipelag.ru/text/a256.htm>

Лейпхарт А. Многосоставные общества и демократические режимы // `Полис` (Политические исследования) 1992-№1.

Мальгін А.В. Україна: соборність і регіоналізм / А.В. Мальгін. – Сімферополь: Соната, 2005. – 277 с.

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Регіон-2008: стратегія оптимального розвитку” : 16-17 жовтня 2008 року, м. Харків / [редакційна колегія В.С. Бакіров ... та ін.]. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2008. – 366 с.

Мохова Е.В. “Европа регионов”: сущность феномена – URL: <http://elis.pstu.ac.ru/mochova.htm>

Нурышев Г.Н. Регионы современной России: геополитические детерминанты / Г.Н. Нурышев. – Санкт-Петербург: Петербургский государственный инженерно-экономический университет, 2005. – 396 с.

Олех Л.Г. Регионализм и федерализм. Новосибирск, 1998.

- Полосин А.В. Политический регион: опыт операционализации и концептуализации понятия / А.В. Полосин. – Москва: Московский гос. университет, 2010. – 195 с.
- Регионы и границы Украины в исторической ретроспективе / [ответственный редактор Л.Е. Горизонтов]. М.: Ин-т славяноведения РАН, 2005. – 302 с.
- Регіоналізм і вибори як засоби удосконалення владних відносин в Україні: теорія і практика. – Харків: Вид-во “Магістр” ХАРІ АДУ при Президентові України, 2003.
- Регіональна Україна / [координатор проекту Володимир Горбач]. – Київ: Геопринт, 2003. – 399 с.
- Семиноженко В.П. Новый регионализм / В.П. Семиноженко, В.М. Данилишин. – К.: Наукова думка, 2005. – 154 с.
- Сергунин А. А. Регионализация России: роль международных факторов // Полис. 1999. № 3.
- Сигов И.И. Регионоведение, как наука о территориальной организации общества // Регион: политика, экономика, социология. 1998. № 1. С.16.
- Смирнягин Л.В. Районы США: портрет современной Америки / Л.В. Смирнягин. – М.: Мысль, 1989. – 379 с.
- Степин В.С. Типы цивилизационного развития / В.С.Степин // Диалог культур в глобализирующемся мире. М.: Наука, 2005.
- Стосунки Сходу та Заходу України: суб’єкти, інтереси, цінності : збірник наукових праць / [науковий редактор І.Ф. Кононов]. – Луганськ: Знання, 2007. – 470 с.
- Україна Модерна. Спеціальний випуск – „Львів-Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні / За редакцією Ярослава Грицака, Андрія Портнова і Віктора Сусака. – К.: Критика, 2007. – 358 с.
- Хантингтон С. Кто мы? Вызовы американской национальной идентичности. — М.: АСТ, 2008.
- Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. — М.: АСТ, 2003.
- Царикаев Ю. Д. Современный регионализм и мировая политика \\\ Обозреватель-Observer, №3, 2010.
- Экономические и организационные аспекты формирования региональных кластеров : монография / [под редакцией Е.Э. Смолиной, Ю.И. Трещевского]. – Тамбов, 2006. – 191 с.
- Этциони А. От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям / А.Этциони. М.: Ладомир, 2004.
- Afro-Regions: the Dynamics of Cross-Border Micro-Regionalism in Africa / Edited by Frederik Söderbaum and Ian Taylor. – Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet, 2008. – 203 p.
- Allardt E. Reflections on Stein Rokkan's Conceptual Map of Europe. Bergen, 1982.
- Barry Wellman, “Little Boxes, Glocalization, and Networked Individualism.” Pp. 11-25 in Digital Cities II, edited by Makoto Tanabe, Peter van den Besselaar, and Toru Ishida. Berlin: Springer-Verlag, 2002.
- Boa Elizabeth. Heimat: a German Dream: Regional Loyalties and National Identity in German Culture, 1890-1990 / Elizabeth Boa and Rachel Palfreyman. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 234 p.
- Chinni Dante. Our Patchwork Nation: the Surprising Truth About the “Real” America / Dante Chinni, James Gimpel. – New York: Gotham Books, 2011. – 318 p.
- Civitas Europa: Cities, Urban Systems, and Cultural Regions Between Diversity and Convergence / Edited by Léonce Bekemans and Eduard Mira. – New York: P.I.E.-P. Lang, 2000, – 292 p.
- Comparative Regionalism / Edited by Fred H. Lawson. – Burlington, VT: Ashgate, 2009. – 567 p.

- De-coding New Regionalism: Shifting Socio-political Contexts in Central Europe and Latin America / Edited by James W. Scott. – Burlington, VT: Ashgate, 2009. – 262 p.
- Development on the Ground: Clusters, Networks and Regions in Emerging Economies / Edited by Allen J. Scott and Gioaccino Garofoli. – New York: Routledge, 2007. – 346 p.
- Emerging Meso-Areas in the Former Socialist Countries: Histories Revisited or Improvised? / Edited by Kimitaka Matsuzato. – Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2005. – 408 p.
- England: the State of Regions / Edited by John Tomaney and John Mawson. – Bristol: Policy Press, 2002. – 227 p.
- Europa regionów: tradycje i perspektywy / praca zbiorowa pod redakcją Bernadetty Nitschke. – Zielona Góra, Art Druk, 2002. – 254 s.
- Europe and its Regions: the Usage of European Regionalised Social Science Data / Edited by Gerd Grözinger, Wenzel Matiaske, and C. Katharina Spiess. – Newcastle, UK: Cambridge Scholars Pub., 2008. – 289 p.
- Europe, Regions and European Regionalism / Edited by Roger Scully, Richard Wyn Jones. – New York: Palgrave Macmillan, 2010. – 277 p.
- Fitjar Rune Dahl. The Rise of Regionalism: Causes of Regional Mobilisation in Western Europe / Rune Dahl Fitjar. – New York: Routledge, 2010. – 180 p.
- Fragmented Space in the Russian Federation / Edited by Blair A. Ruble, Jodi Koehn, and Nancy E. Popson. – Washington, D.C.: Woodrow Wilson Center Press, 2001. – 339 p.
- Freund Caroline L. Spaghetti regionalism [electronic resource] / Caroline Freund. – Washington, D.C.: Federal Reserve Board, 2000.
- Frontiers, Regions and Identities in Europe / Edited by Steven G. Ellis and Raingard Esser; with Jean-François Berdah and Miloš Řezník. – Pisa: PLUS-Pisa University Press, 2009. – 312 p.
- Garreau Joel. The Nine Nations of North America / Joel Garreau. – New York: Avon Books, 1981. – 427 P.
- Global Trends and Regional Development / Edited by Nikolai Genov. – New York: Routledge, 2012. – 332 p.
- Globalising the Regional, Regionalising the Global / Edited by Rick Fawn. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009. – 261 p.
- Globalization, Regionalization, and Cross-Border Regions / Edited by Markus Perkmann and Ngai-Ling Sum. – New York: Palgrave MacMillan, 2002. – 266 p.
- Herrera Yoshiko M. Imagined Economies: the Sources of Russian Regionalism / Yoshiko M. Herrera. – New York: Cambridge, 2005. – 288 p.
- Herschel Tassilo. Borders in Post-Socialist Europe: Territory, Scale, Society / Tassilo Herrschel. – Burlington, VT: Ashgate, 2011. – 206 p.
- Hettne B. Globalization and the New Regionalism. Vol. № 1. London, 1999.
- Katchanovski Ivan. Cleft Countries: Regional Political Divisions and Cultures in Post-Soviet Ukraine and Moldova / Ivan Katchanovski; with a foreword by Francis Fukuyama. – Stuttgart: Ibidem-Verlag, 2006. – 286 p.
- Langenhove Luk van. Building Regions: the Regionalization of World Order / Luk van Langenhove. – Burlington, VT: Ashgate Pbln, 2011. – 187 p.
- Makarychev A.S. Islands of Globalization: Regional Russia and the Outside World / A.S. Makarychev. – Zurich: Center for Security Studies and Conflict Research, 2000. – 58 p.
- Manning Erin. Ephemeral Territories: Representing Nation, Home, and Identity in Canada / Erin Manning, 2003. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 2003. – 187 p.
- McGillivray Brett. Canada: a Nation of Regions / Brett McGillivray. – New York: Oxford University Press, 2010. – 428 p.

- Microregionalism and World Order / Edited by Shaun Breslin and Glenn D. Hook. – New York: Palgrave MacMillan, 2002. – 251 p.
- New Regionalism and the European Union: Dialogues, Comparisons and New Research Directions / Edited by Alex Warleigh-Lack, Nick Robinson, and Ben Rosamond. – New York: Routledge, 2011. – 289 p.
- New Regionalism in the Global Political Economy / Edited by Shaun Breslin... [et al.] – New York: Routledge, 2005. – 257 p.
- Nordic Landscapes: Region and Belonging on the Northern Edge of Europe / Edited by Michael Jones and Kenneth R. Olwig. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 2008. – 628 p.
- Patterns of Regionalism and Federalism: Lessons for the UK / Edited by Jörg Fedtke, Basil S. Markesinis. – Oxford: Hart, 2006. – 290 p.
- Reflections on Regionalism / edited by Bruce Katz. – Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2000. – 290 p.
- Region, State, and Identity in Central and Eastern Europe / Edited by Judy Batt and Kataryna Wolczuk. – Portland, Or.: Frank Cass, 2002. – 222 p.
- Regional Actors and Regional Contexts of Action: the Cases of Upper Silesia and Lower Lusatia / Edited by Marek S. Szczepański and Michael Thomas. – Tychy: Śląskie Wydawn. Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Nauk Społecznych, 2004. – 310 s.
- Regional Identity and Diversity in Europe: Experience in Wales, Silesia and Flanders / Edited by David M. Smith and Enid Wistrich. – London: Federal Trust, 2007. – 208 p.
- Regionalism and Globalization: Theory and Practice / Edited by Sajal Lahiri. – New York: Routledge, 2001. – 332 p.
- Regionalism and Theory / edited by Jonathan Rittenhouse and Courtice G. Rose. – Lewiston, NY: Edwin Mellen Press, 1992. – 161 p.
- Regionalism Contested: Institution, Society, and Governance / Edited by Iwona Sagan and Henrik Halkier. – Burlington, VT: Ashgate Pub., 2005. – 282 p.
- Regionalism i lokalizacja / red. nauk. Jan Rymarczyk, Bogusława Skulska, Wawrzyniec Michalczyk. – Wrocław: Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, 2009. – 611 s.
- Regionalism Reconsidered: New Approaches to the Field / edited by David Jordan. – New York: Garland Pub., 1994. – 204 p.
- Regions – a Prism to View the Slavic-Eurasian World: Towards a Discipline of “Regionology” / Edited by Kimitaka Matsuzato. – Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2000. – 311 p.
- Regions in Central and Eastern Europe: Past and Present / Edited by Hayashi Tadayuki and Fukuda Hiroshi. – Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2007. – 331 p.
- Regions: Critical Essays in Human Geography / edited by J. Nicholas Entrikin. – Burlington, VT: Ashgate Pub., 2008. – 606 p.
- Robertson Roland (1992), *Globalization: Social Theory and Global Culture*, Sage Publications, London.
- Rokkan et al. (eds.) Centre-Periphery Structures In Europe. N.Y.,1987. p.54-63
- Rokkan St., Urwin D. (eds.) The Politics of Territorial Identity. Studies In European Regionalism. L.,1982, p.1-17.
- Russian Regions and Regionalism: Strength Through Weakness / Edited by Graeme P. Herd and Anne Aldis. – New York: Routledge Curzon, 2003. – 304 p.
- Shaw Timothy M. The Ashgate Companion to Regionalism / Timoty M. Shaw, J. Andrew Grant, Scarlett Cornelissen. – Burlington, VT: Ashgate, 2011. – 404 p.
- Sociology in a Society in Transition: Regional and Global Development / Nikolai Genov, ed. – Sofia: Bulgarian Sociological Association, 1994. – 212 p.

- Soja, Edward W. *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*. (Malden, MA: Blackwell Publishing, 2000).
- Sparke Matthew. *In the Space of Theory: Postfoundational Geographies of the Nation-State* / Matthew Sparke. – Minneapolis: University of Monneapolis Press, 2005. – 395 p.
- States, Regions and the Global System: Europe and Northern Asia-Pacific in Globalised Governance* / Edited by Andreas Vasilache, Reimund Seidelmann, José Luis de Sales Marques. – Bade-Baden: Nomos, 2011. – 369 p.
- Strassoldo R. *Globalism and Localism: Theoretical Reflections and Some Evidence // Globalization and Territorial Identities* // Ed. by Z. Mlinar. Aldershot. 1992.
- Syssner Josefina. *What Kind of Regionalism?: Regionalism and Region Building in Northern European Peripheries* / Josefina Syssner. – New York: Peter Lang, 2006. – 244 p.
- Territory, Democracy and Justice: Regionalism and Federalism in Western Democracies* / Edited by Scott L. Greer. – New York: Palgrave Macmillan, 2006. – 302 p.
- The End of the French Unitary State?: Ten Years of Regionalization in France (1982-1992)* / Edited by John Loughlin and Sonia Mazey. – Portland Or.: Frank Cass, 1995. – 159 p.
- The European Puzzle: the Political Structuring of Cultural Identities at a Time of Transition* / Edited by Marion Demossier. – New York: Berghahn Books, 2007. – 220 p.
- The Political Economy of Regions and Regionalisms* / Edited by Morten Bøås, Marianne H. Marchand and Timothy M. Shaw. – New York: Palgrave Macmillan, 2005. – 196 p.
- The Territorial Factor: Political Geography in a Globalising World* / edited by Gertjan Dijkink and Hans Knippenberg. – Amsterdam: Vossiuspers UvA, 2001. – 523 p.
- Theories of New Regionalism: a Palgrave Reader* / edited by Fredrik Söderbaum and Timothy M. Shaw. – New York: Palgrave Macmillan, 2003. – 255 p.
- Thinking Geographically: Space, Theory, and Contemporary Human Geography* / Phil Hubbard... [et al.] – New York: Continuum, 2002. – 275 p.
- Tool Kits in Regional Sciences: Theory, Models, and Estimation* / edited by Michael Sonis, Geoffrey J.D. Springer, 2009. – 305 p.
- Transgraniczność w perspektywie socjologicznej: nowe pogranicza?* / pod redakcją naukową Żywii Leskiewicz-Baczyńskiej. – Zielona Góra: Lubuskie Towarzystwo Naukowe, 2006. – 399 s.
- Transgraniczność w perspektywie socjologicznej: teorie, studia, interpretacje* / pod redakcją naukową Marii Zielińskiej. – Zielona Góra: Lubuskie Towarzystwo Naukowe, 2003. – 180 s.
- Woodard Colin. *American Nations: a History of Eleven Rival Regional Cultures of North America* / Colin Woodard. – New York: Penguin Group, 2011. – 371 p.
- Zarycki Tomasz. *Region jako kontekst zachowań politycznych* / Tomasz Zarycki. – Warszawa: Scholar, 2002. – 195 p.
- Zdravko Mlinar. *Local Response to Global Change // The Annals of the American Academy of Political and Social Science: Local Governance Around the World* // Spec. ed. by H. Teune. Sage. 1995. Vol. 540. P. 148.